

Anna Hřčková

- ⁸ Svatý Martin – věstník farnosti frenštátské. Frenštát pod Radhoštěm, ročník IX., 1938, č. 9, s. 6.
- ⁹ viz poznámka 1; srov. Císařková, Klára-Maňas, Vladimír: Panna Marie Příborská. Studie k lokálnímu mariánskému kultu. Vlastivědný věstník moravský, LX, 2008, s. 255 – 268.
- ¹⁰ Vacek, Bohumil: Sbirka zdravotních zákonův a nařízení, jakož i důležitých úředních rozhodnutí. Zákony a nařízení, jakož i důležitá rozhodnutí o organizaci zdravotní a epidemické služby v Čechách a na Moravě. Příloha k „Časopisu lékařův českých.“ Praha, 1916.

Obrazová příloha

Dózy z lékárny U Černého orla v Novém Jičíně.

Rači oči ve vině uživej

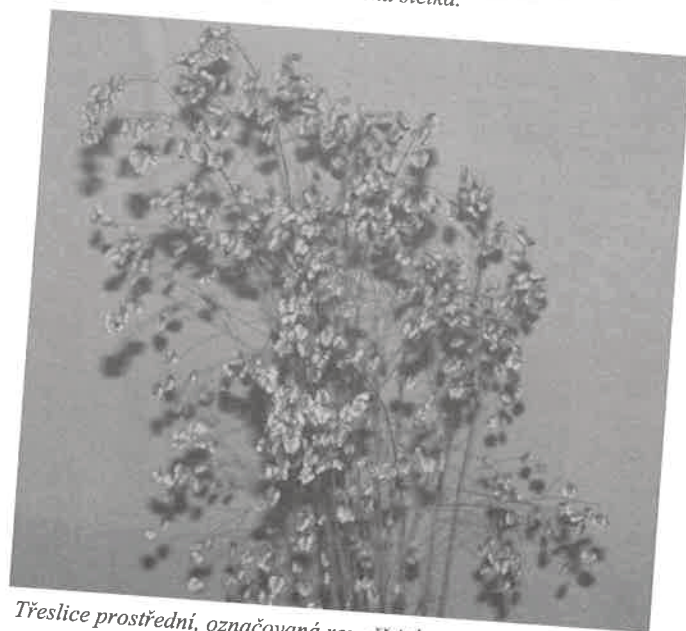
Hvozdík kropenatý označovaný jako slzičky Panny Marie.

Odměrka z lékárny U Černého orla v Novém Jičíně.

Soukenická štětka.

Třeslice prostřední, označovaná rovněž jako slzičky Panny Marie.

Počátky obecní samosprávy a první starostové na Novojičínsku

Pavel Šustala

Revoluční rok 1848 přinesl celou řadu zásadních změn, které se měly dotknout doslova všech vrstev obyvatelstva i v nejzapadlejších koutech habsburské monarchie. Ne všechny se však podařilo realizovat či udržet, neboť s nástupem nového císaře v prosinci roku 1848 dochází k obratu, který vyústil na konci roku 1851 ve zrušení dříve přijaté ústavy a opětovný nástup absolutismu spojeného se jménem ministra Alexandra Bacha. Některé výtoky revoluce však zůstaly zachovány. Bylo to především zrušení poddanství, rovnost občanů před zákonem, náboženská svoboda a také zřízení obecní samosprávy. Právě změny spojené s organizací správy přinesly i do měst a obcí Novojičínska nový fenomén, a to volby představitelů místní samosprávy.

Zrušením poddanství přišla státní správa o svůj nejnižší článek, který dosud tvořila vrchnostenská (patrimoniální) správa jednotlivých panství. Jejím základem byla správa nad venkovským obyvatelstvem, z níž se však vyvinuly dvě složky, a to venkovská samospráva a vlastní vrchnostenská správa velkostatku, který si pro zabezpečení svých hospodářských funkcí podřídil a přizpůsobil samosprávu poddanského obyvatelstva jako svých pracovních sil.¹ Od druhé poloviny 15. století a v 16. století dochází ke kvantitativnímu i kvalitativnímu rozšíření úředního aparátu velkostatku. Namísto dosud jediného purkrabího se na každém panství vytváří dle potřeby určitý správní systém. Úřední aparát, který je soustředěný v panské kanceláři, má v zásadě trojí funkci. Především se jedná o funkci hospodářskou, to je vlastní řízení a provoz veškeré zemědělské a přidružené výroby na panství. Druhým úkolem byla soudní, policejní a správní pravomoc v rámci panství, která se vztahovala na poddané a současně na panské úředníky a služebníky. Poslední oblast tvořily prvky přenesené veřejné správy státu, vykonávané vrchností v okruhu jejího majetku. V té době se jednalo především o vybírání berní a verbování vojska.² Změny přináší tereziánské a josefínské období, kdy stát začíná nejprve dohlížet na činnost vrchnostenských správních orgánů jen v oblasti veřejné správy. Na konci 18. století je veškerá činnost podřízena v důležitějších otázkách státnímu doзору. Panská kancelář se dělí na tři celky: na hospodářský úřad pro vlastní ekonomický chod velkostatku, na soudní úřad pro spornou i nespornou agendu a na hlavní úřad pro přenesenou veřejnou správu politickou, kde byl státní dohled nejintenzivnější. Patřily sem záležitosti vyhlášení zákonů, policejní, berní, kamerální, školní a studijní, církevní, kulturní, obchodní, řemeslnické, vojenské, dozor nad obecními záležitostmi, zdravotnictvím, silnicemi a nad vodními stavbami.³ Magistráty ve městech a hospodářské úřady vedly tedy v první instanci správu politickou, policejní, finanční a soudní. Úředníky hospodářského úřadu dosazovala vrchnost a dozor nad nimi vykonávaly krajské úřady. Ve městech s magistráty ustanovovalo gubernium a apelační soud placené a právníky vzdělané městské radní, které navrhoval magistrát.⁴ Zrušení poddanství zákonem ze dne 7. září 1848 znamenalo

i konec patrimoniálního zřízení⁵ a nutnost reorganizace celého dosavadního systému správy. V souvislosti s tím byla vyslovována i nutnost zavedení obecního zřízení.⁶

Omezená samospráva spočívala ve vesnicích v rukou fojta (rychtáře), kterého jmenovala původně vrchnost (většinou to byl lokátor), dále byla funkce většinou dědičná s fojstvím. Úkolem fojta jako úředníka vrchnosti bylo řídit správu obce, vybírat vrchnostenské dávky a dohlížet nad vykonáváním robot. Fojt rozsuzoval drobné pře a garantoval vedle řady povinností pořádek v obci. Za svou práci měl nejlepší příděl, statek na kraji vesnice nebo na návsi, kde si zpravidla zřídil hostinec nebo jinou výnosnou živnost. Pokud fojt neplnil řádně své povinnosti nebo se dopustil vážného přestupku, mohl být svého úřadu zbaven. Jestliže fojství přešlo dědictvím na jiného, platil nový majitel 6% kupní ceny laudemia⁷ vrchnosti.⁸ Na některých vsích jmenovala vrchnost vedle fojta ještě dva až čtyři přísežné (později se nazývali i konšelé), kteří soudili pod jeho předsednictvím, nepředstavovali však nikdy autonomní samosprávný orgán, vždy zůstali orgánem vrchnosti.⁹

V poddanských městech byla situace odlišná, obyvatelstvo nebylo osobně svobodné, ale patřilo nadále mezi poddané své vrchnosti, byť se zvláštním postavením podmíněným používáním městského práva. Vlastním samosprávným orgánem města byla volená městská rada potvrzovaná vrchností. Byla sestavena z konšelů, kteří se střídali v předsednictví rady, předsedající konšel se nazýval purkmistr. Rada měla pravomoc nad cechy a řemesly ve městě, byla odpovědná za hospodářskou a finanční správu města. Soudní pravomoc vykonával vrchností stanovený rychtář.¹⁰ 18. století a jeho reformy se projevují i ve městech. Hospodářsky významná města se konstitovala jako města municipální. Jejich měšťané byli sice lidé osobně svobodní, ale byli vázáni k vrchnosti určitými povinnostmi, zejména v hospodářských záležitostech. Od roku 1776 na hospodářství municipálních měst dohlížely krajské úřady.¹¹ Nový Jičín prohlásila za město municipální císařovna Marie Terezie listinou vydanou 16. září 1775 ve Vídni.¹² Stát měl však zájem o omezení dosavadní samosprávy měst, a proto byla josefinskými reformami upravena i organizace městské správy. Podkladem změn bylo nařízení o tzv. regulovaných magistrátech z roku 1783, které přineslo postátnění městské správy velkých měst ve všech věcech a u menších měst ve všech věcech podstatných. Do správy města pronikli placení státní úředníci, kteří byli právníky vzděláni. Města byla dle své velikosti a bohatství rozdělena do tří kategorií: první skupina, největší města, dostala plný magistrát, ve druhé skupině byl neúplný magistrát zkombinován se zbytky staré rady a třetí skupina, nejmenší města s hospodářským přebytkem menším než 450 zl., nedostala magistrát vůbec. Ztratila tak svou správní samostatnost, protože v důležitějších věcech a ve všech věcech soudních a právních se musela tato města obracet na magistrát nejbližšího města nebo na justiciára panství.¹³ Na Novojičínsku získaly regulovaný magistrát Nový Jičín a Příbor.¹⁴ Fulnek na ustavení magistrátu nedosáhl, a tak zůstal závislý na vrchnosti až do reformy po roce 1848.¹⁵

Revoluční vlna procházející v roce 1848 Evropou se nevyhnula ani rakouskému císařství. Již v březnu po povstání ve Vídni byl panovník nucen vydat konstituční prohlášení a vzápětí jmenoval první vládu – ministerskou radu. V mocensko politické sféře musel stát akceptovat princip samosprávy a postupně se měnit tak,

aby zaručil formující se buržoazii přiměřený podíl na moci v ústavních podmínkách. Tyto úkoly měla splnit nejdříve dubnová Pillersdorfova ústava (vyhlášena 25. dubna 1848), později březnová Stadionova ústava (vydána 4. března 1849, veřejně vyhlášena 7. března 1849, současně rozpuštěn kroměřížský sněm), které položily základ rakouského konstitucionalismu. V administrativní oblasti to byl správní systém státu, jehož autorem se stal ministr vnitra hrabě František Stadion, který zavedl nově instituci územní samosprávy, první a druhou instanci politické a finanční správy vykonávané státními úřady a definitivně postátnil i nejnižší stupeň soudnictví.¹⁶

K postátnění druhé instance veřejné správy došlo již v polovině 18. století, kdy tereziánskou správní reformou bylo reformováno krajské zřízení a krajské úřady byly obsazeny státem placenými úředníky. Nyní se přikročilo k postátnění první instance, i když se počítalo, že přenesenou působnost státní správy bude vykonávat i územní samospráva. Nová organizace veřejné správy byla schválena císařským nařízením z 26. června 1849, kdy se základní územní jednotkou staly tzv. politické okresy. Byly vytvářeny podle jednotných hledisek tak, aby se od sebe zásadně nelišily ani rozlohou, ani počtem obyvatel. Vyššími jednotkami se staly kraje a země. Nová organizace veřejné správy vstoupila v platnost 1. ledna 1850.¹⁷ V sídle každého politického okresu bylo vytvořeno okresní hejtmanství, pro které se v letech 1850-1855 používalo také označení podkrajský úřad, později se užívalo tradiční označení okresní úřad. V čele stál okresní hejtman, kterému byl přidělen příslušný úřednický a zřízený aparát. Úřad převzal prakticky politickou agendu patrimonií a částečně i někdejších krajských úřadů. Byla uplatněna zásada, že soudnictví má být odděleno od správy politické a navzájem mají být na sobě nezávislé. To však nevydrželo dlouho, již v roce 1855 došlo vznikem tzv. smíšených okresních úřadů opět ke sloučení politické správy a soudnictví v jednom orgánu. K definitivnímu oddělení soudní správy došlo pak v roce 1868, kdy byla opět zřízena okresní hejtmanství. Po celou dobu svého trvání vykonával tento úřad svou pravomoc v okruhu politické správy v užším smyslu, dále řídit záležitosti policejní a spolupracoval s ostatními státními úřady ve věcech finančních a vojenských.¹⁸ Tento typ prvoinstančního úřadu státní správy setrval na našem území s úpravami a výjimkami až do roku 2002, kdy zanikly okresní úřady.

Pod pojmem Novojičínsko máme na mysli území, vymezené právě obvodem politického okresu Nový Jičín, který tvořily tři soudní okresy, tedy sídla okresních soudů, jimiž byla města Nový Jičín, Fulnek a Příbor. Soudní okres Nový Jičín byl zřízen z panství Nový Jičín – město, Nový Jičín – panství, Jeseník nad Odrou a Starý Jičín, soudní okres Fulnek z panství Fulnek, Hukovice a Kunín, soudní okres Příbor pak z panství Bartošovice, Kateřinice, Nová Horka, Sedlnice, Trnávka, Velký Petřvald a části panství Hukvaldy.¹⁹ Konkrétní seznam obcí je uveden společně se jmény prvních starostů níže. V sídle okresu bylo vytvořeno okresní hejtmanství Nový Jičín, které bylo personálně obsazeno pěti úředníky. V jeho čele stál okresní hejtman Ferdinand Schuster, k ruce měl dva okresní komisaře (Anton Pompe, Wilhelm Dibovsky), jednoho okresního tajemníka (Franz Portscht) a úředního sluhu (Heinrich Bartsch).²⁰ Ve druhé instanci bylo okresní hejtmanství Nový Jičín podřízeno krajské vládě v Olomouci a ve třetí instanci moravskému místodržitelství v Brně. Po reorganizaci politické správy v roce 1855 byly v našem okrese zřízeny

smíšené okresní úřady ve Fulneku a Příboře, zatímco v Novém Jičíně byl ustanoven čistě politický okresní úřad. Soudní pravomoc vykonával městský delegovaný okresní soud. Ve druhé instanci podléhaly všechny tři okresní úřady krajskému úřadu v Novém Jičíně a ve třetí instanci podléhaly moravskému místodržitelství v Brně.²¹ S pádem Bachova absolutismu v roce 1860 krajské úřady zanikají a okresní úřady podléhaly až do roku 1918 přímo moravskému místodržitelství v Brně. Zákonem z 19. května 1868 (č. 44/68 ř. z.) byla znovu oddělena politická správa od justiční²² a v Novém Jičíně bylo opět zřízeno okresní hejtmánství, které zabíralo tři původní soudní okresy a svoji činnost zahájilo 31. srpna 1868.

V souvislosti se zrušením poddanství bylo třeba rozhodnout, na které úřady přenést správu, vykonávanou do té doby patrimonii. Optimálním řešením by bylo zřídit nové státní úřady první instance, což však bylo vzhledem k vysokým finančním nákladům nereálné. Jako východisko se objevila myšlenka, aby některé úkoly politické správy byly svěřeny samotnému občanstvu.²³ Začala tedy vyrůstat nová organizace samosprávy, která byla založena na myšlence o existenci „přirozených“ práv společenských útvarů na územním základě, mající jistá přirozená práva jako období přirozených práv fyzických osob.²⁴ O otázkách městského a venkovského obecního zřízení se jednalo již v dubnu 1848 centrálně i ve Vídni, když první návrh hlavních zásad obecního pořádku vypracoval Alexander Bach. Vláda v té době zastávala stanovisko, že reforma obecního zřízení se má uskutečnit v jednotlivých zemích stavovskými zemskými sněmy. Na Moravě se chopili iniciativy a moravský zemský sněm stihl projednat a 20. prosince 1848 i schválit návrh všeobecného obecního pořádku pro Moravu. Tato koncepce regulování obecního zřízení pomocí zemských sněmů byla ale překonána událostmi (touto otázkou se začal zabývat říšský sněm) a obecní řády nevstoupily v platnost ani v těch zemích, kde byly přijaty.²⁵ Hlavní zásady samosprávy se objevily již v návrhu kroměřížské ústavy, kde se za nezadatelná práva obce prohlašovala svobodná volba zástupců, přijímání členů do obecního svazku, správa vlastního jmění a výkon místní policie, dále veřejnost výsledků obecního hospodaření a zpravidla veřejnost jednání. Tyto zásady pro uspořádání samosprávy přešly i do březnové ústavy.²⁶

Na základě březnové ústavy byl již 17. března 1849 vydán tzv. provizorní obecní zákon (č. 170/49 ř. z.), který se dle svého autora nazýval také „Stadionovým obecním zřízením“. Zákon byl vydán v tehdejších hlavních městě říše – v Olomouci. V úvodu ve všeobecných ustanoveních jsou shrnuty základní principy zákona, které uvozuje zásada, že „základem svobodného státu je obec svobodná“. Zákon rozeznává dvojí působnost obce, přirozenou (původní), kam spadalo vše, co se dotýkalo zájmů obce a bylo uvnitř jejích hranic proveditelné a o čem rozhodovala většina zvoleného zastupitelstva. Naproti tomu stála působnost přenesená, která zahrnovala obstarávání určitých veřejných záležitostí, které stát svěřil obcím delegační cestou a jehož výkonným orgánem byl stanoven představený obce (starosta). Zákon měl mít platnost pro všechny kategorie místních obcí, proto byl rozdělen do tří částí a mluvil o obcích místních, okresních a krajských. Podrobně upravoval však jen obce místní, o čemž svědčí, že z celkového počtu 177 paragrafů se jen 36 paragrafů netýkalo místních obcí, 17 paragrafů řešilo obce okresní a 19 paragrafů obce krajské, neboť měly být upraveny ve zvláštním zákoně. Nakonec

provizorní obecní zřízení bylo provedeno jen u místních obcí, okresní a krajská samospráva nebyla zavedena.²⁷

Místní obce byly tvořeny zpravidla dosavadní obcemi katastrálními (berními), které byly vyměřeny již za vlády Josefa II. na základě patentu z 20. dubna 1785. Osady, které nedosahovaly 500 jiter, byly slučovány v jednu, aby se usnadnilo vyměřování a vytvořily se větší pozemkové celky. Obecní zákon ukládal sloučit dosavadní předměstí s městem v jedinou místní obec, rovněž umožňoval spojit malé katastrální obce v jednu místní obec, naopak velké obce šlo rozdělit na části, kterým mohl být svěřen určitý okruh působnosti. Ustanovení se vztahovala na všechny obce vyjma hlavních zemských měst, krajských měst a jiných významných měst (budou-li žádat), která měla dostat samostatná zřízení (statuty).²⁸ V politickém okrese Nový Jičín bylo vytvořeno celkem 58 místních obcí, v soudním okrese Nový Jičín to bylo 28 obcí, v soudním okrese Fulnek 11 obcí a v soudním okrese Příbor 19 obcí. V 16 případech zde došlo ke spojení dosavadních katastrálních obcí do společných místních obcí.

Zákon řešil i osobní základ obcí tím, že dělil obyvatele na dvě hlavní skupiny. Početnější byly „údy obce“, kam byli zahrnuti občané (vlastníci nemovitosti či plátcí přímé daně) a obecní příslušníci, tím byl každý, kdo měl v obci domovské právo. To se dalo získat narozením, obecním usnesením nebo mlčky (čtyřletým nepřetržitým pobytem v obci), ženy také provdáním za „úda obce“. Byla uplatňována zásada, že každý může mít domovské právo pouze v jedné obci. Druhou skupinu tvořili cizinci, tedy osoby, které se v obci zdržovaly, ačkoliv nebyly „údy obce“. Zákon v § 20 ukládal i vedení seznamů (matrik) „údů obecních“, do kterých každý z nich mohl nahlédnout.

Správu obce vykonával obecní výbor a obecní představenstvo. Právo volby obecního výboru měli všichni občané a někteří obecní příslušníci (místní duchovní správce, státní úředníci, důstojníci vojenští i ve službě působící, osoby s akademickým titulem a veřejní učitelé). Platilo volební právo podle dvou nebo tří kurií omezené daňovým censem. Jednalo se tedy o nerovné volební právo. Až na určité výjimky mohl být zvolen každý „úd obce“ (např. vojáci ve službě, osoby bez rakouského občanství, ale také liknaví dlužníci obce). Obecní výbor měl počet členů odstupňovaný podle počtu voličů, minimálně to však bylo osm nebo devět členů (dle počtu kurií, každá musela totiž volit stejný počet). Vždy byli voleni i náhradníci, a to v počtu poloviny členů výboru. Hlasování probíhalo ústně a veřejně před volební komisí, která výsledek zapisovala do volebního protokolu. Obecní výbor volil ze svého středu představenstvo obce, které bylo složeno z představeného obce (purkmistra, starosty) a minimálně dvou obecních radních, kteří byli pouze pomocným orgánem a zástupným orgánem představeného obce (představenstvo nebylo kolegiem). Funkční období všech zvolených zástupců bylo tříleté. Ve městech a městečkách se pro označení představeného obce užíval titul purkmistr, v ostatních obcích se používala dřívější označení pro představeného obce, nejčastěji asi starosta. Oba tyto termíny jsou uvedeny v české verzi § 58 obecního zákona, německé znění uvádí jen pojem Bürgermeister. Za zmínku určitě stojí i to, že členové obecního výboru i náhradníci vykonávali svoji funkci dle § 63 obecního zákona zdarma.

K hlavním povinnostem obecního výboru, který byl orgánem usnášejícím se a dozorčím (ovšem bez výkonné moci), patřilo v rámci přirozené působnosti obce především hájit všestranné obecní zájmy a starat se o to, aby zákonnými prostředky byly uspokojovány potřeby obce. Jednalo se především o péči o obecní majetek a povinnost řádného hospodaření s obecními financemi. Usnesení obecního výboru byl povinen provést představený obce, okresní hejtman však měl právo toto rozhodnutí sistovat, tj. pozdržet jeho provedení. Konečné rozhodnutí, má-li být sistovaná věc provedena či ne, mělo příslušet krajskému výboru.²⁹ Starosta byl povinen z rozsahu přirozené působnosti obce plnit úkoly ohledně zdravotnictví, hygieny, chudinské péče, veřejných silnic, záležitostí požárních, čeledních, tržních, mravnostních a stavebních, měl dozor nad hranicemi a pečoval o bezpečnost osob a majetku. Obecní představenstvo mělo právo trestat přestupky ve všech výše uvedených oblastech peněžitou pokutou, příp. nucenou prací ve prospěch obce. Starosta byl také nadřízeným všech obecních zaměstnanců, zákon samotný hovoří o pokladníkovi a písaři. Obecní výbor konal každoročně dvě řádná zasedání, na jaře pro zkoumání účtů, na podzim pro schválení rozpočtu, ostatní schůze byly mimořádné a konaly se za předem stanovených podmínek (na žádost třetiny řádných členů výboru, na žádost okresního hejtmána). Všechna zasedání musela být veřejná. Starosta, resp. jeho zástupci, byli odpovědní za výkon přenesené působnosti v rozsahu určeném obecním zákonem. Jednalo se o zveřejňování zákonů a zařízení, vybírání a odvádění přímých daní, spolupráci při soupisech branců a odvodech, obstarávání ubytování vojska a přípravy pro jejich potřeby, zadržování, popř. hlášení zločinců, hledaných osob a vojenských uprchlíků, výkon cizinecké policie, vydávání domovských listů, dohled nad mírami a váhami, vůbec měl vykonávat všechna úřední nařízení ze zákona a od nadřízených orgánů.

Provizorní obecní zákon nebyl realizován okamžitě po svém vyhlášení, neboť jeho realizace byla výnosem ministerstva vnitra ze dne 29. října 1849 (č. 440/1849 ř. z.) pozastavena do doby provedení reorganizace státní správy.³⁰ Po zahájení činnosti okresních a krajských úřadů v lednu 1850 začal být provizorní obecní zákon prováděn. Podle podrobné instrukce z 8. dubna 1850 (ministrské nařízení č. 7050) byly provedeny volby do obcí. Samotná instrukce podrobně popisuje přípravu k volbě, spočívající v sestavení voličských seznamů a sestavení jednotlivých voličských sborů. Vše je doloženo příklady a vzory tiskopisů. Voličské seznamy musely být veřejně vystaveny po dobu šesti týdnů, čtrnáct dní před uplynutím této lhůty mohl být vypsán termín voleb pro každý voličský sbor. Druhá část instrukce se věnuje volbě samotné, věnuje se úkolům volební komise, popisuje způsob volby. Nejdříve totiž volil třetí volební sbor, po něm druhý a jako poslední první volební sbor. Hlasování bylo ústní a veřejné, volba byla zapisována do připravených formulářů (vzory byly přiloženy) a po ukončení hlasování daného sboru byly oznámeny výsledky a zapsány do volebního protokolu, jehož forma byla předepsána, a bylo zdůrazněno jeho řádné vyplnění. Zajímavé je, že v případě rovnosti obdržených hlasů rozhodoval los. Otázkou je, jak často k tomu docházelo, ale u menších obcí, zejména při volbě v prvním voličském sboru, to nemuselo být neobvyklé. Po vyhlášení kompletních volebních výsledků a sestavení zastupitelstva obce následovala volba starosty a obecních radních. V případě, že okresní hejtman

využil svého práva účastnit se osobně voleb či poslal zplnomocněného zástupce, pak řídil tuto volbu buď on sám, nebo jím vyslaný zástupce. Tady nebyla forma hlasování předepsána, doporučovala se tajná (pomocí hlasovacích lístků), ale mohla být i veřejná (ústní). Rozhodovala absolutní většina hlasů, volba mohla být až tříkolová, přičemž v posledním kole se jednalo o užší volbu dvou nejúspěšnějších kandidátů. V případě rovnosti hlasů měl opět rozhodnout los. Instrukce je zakončena dvěma vzory přísah, pro starostu a pro obecní radní byly totiž odlišné. Přísaha měla být skládána do rukou nejstaršího člena obecního výboru za přítomnosti okresního hejtmána či jeho vyslance. V případě, že všichni nově zvolení členové obecního výboru byli katolického vyznání, bylo doporučeno skládati přísahu v kostele do rukou faráře, aby tento akt byl slavnostnější a zároveň se působilo na náboženské citění.³¹

Při pořádání a inventarizaci archivních fondů jednotlivých obcí našeho okresu ve Státním okresním archivu Nový Jičín se nedávno podařilo najít dva výtisky nyní již velmi cenného dokumentu. Jedná se o seznam obecních představených (starostů), obecních radních, členů obecního výboru a náhradníků nově ustavených místních obcí politického okresu Nový Jičín, zvolených v roce 1850. Zároveň je zde jmenovitě uvedeno personální složení okresního hejtmanství v Novém Jičíně. Jednotlivé obce jsou seřazeny abecedně dle svých německých názvů v rámci příslušných soudních okresů a je u nich vždy uveden počet obyvatel a jejich rozloha. Následuje jmenný výčet všech zvolených zastupitelů a u většiny se uvádí i jejich zaměstnání. Jeden z výtisků byl nalezen mezi oběžníky v archivním fondu Archiv obce Šenov a nyní je evidován pod inv. č. 171 (kart. 9) mezi dokumenty k obecním volbám. Ve stejném archivním fondu se dochoval výtisk provizorního obecního zákona a další instrukce k obecnímu zřízení (inv. č. 141, sign. 130, kart. 4). Druhý výtisk byl založen v jedné účetní knize, kde již sloužil jen jako makulatura. Oba výtisky jsou bohužel poškozeny, ale ne natolik, aby nebyly čitelné. Vzhledem k tomu, že k mnoha obcím se z daného období nedochoval vůbec žádný archivní materiál, jedná se o dokument mimořádně cenný. Mnohdy se totiž jména starostů, natož kompletní složení zastupitelstva, nedaří dohledat ani v dalších dostupných pramenech (obecní a školní kroniky) či literatuře.

Níže je uveden alespoň seznam starostů jednotlivých obcí a jejich zaměstnání. U názvu obcí je uveden v současnosti používaný název, u jmen starostů uplatněn přepis z originálu v původní podobě, s výjimkou dvou příjmení, kdy byl i na základě jiných pramenů opraven zřejmý překlep (v originále 18. Krutitek, 25. Žendik). U obcí, které byly v roce 1850 sloučeny v jednu místní obec, je v případě, že později došlo k jejich osamostatnění, uveden příslušný rok, kdy tomu došlo.³² Pro zájemce o studium bude dokument dostupný na webových stránkách Zemského archivu v Opavě www.archives.cz a přirozeně také v badatelně Státního okresního archivu Nový Jičín.

Seznam obecních představených (starostů) nově ustavených místních obcí politického okresu Nový Jičín zvolených v roce 1850.³³

Soudní okres Nový Jičín		
1. Starý Jičín	Franz Rittrich	kupec, hokynář
2. Bernatice nad Odrou	Eduard Baier	majitel dědičného fojtství
3. Blahutovice	Josef Blaschka	sedlák
4. Bludovice	Johan Holuk	kovář
5. Loučka s Kojetínem (1869)	Johan Wahala	sedlák
6. Hrabětice	Fridrich Scheiter	zahradník
7. Polouvsí	Johan Halbgebauer	sedlák
8. Hostašovice	Josef Barton	zahradník
9. Hodslavice	Josef Riedl	majitel dědičného fojtství
10. Hůrka	Anton Chappik	bývalý dědičný fojt
11. Janovice	Johan Kremmel	zedník
12. Jeseník nad Odrou s Dolním Vražným (1869)	Josef Kahlig	mlynář
13. Jičina	Anton Baier	mlynář
14. Starojická Lhota	Josef Latzina	hostinský
15. Libhošť	Kajetan Kottek	učitel
16. Mořkov	Georg Mitczka	sedlák
17. Nový Jičín	Josef Tempele	měšťan
18. Palačov	Thomas Krutilek	sedlák
19. Petřkovice	Franz Chlappik	sedlák
20. Rybí	Josef Quitta	majitel dědičného fojtství
21. Šenov	Josef Mainx	sedlák
22. Životice	Franz König	sedlák
23. Ženklava	Mathias Grossman	chalupník
24. Žilina	Franz Gerig	majitel dědičného fojtství
25. Štramberk	Johan Žerdik	majitel domu
26. Straník	Ignaz Riedl	sedlák
27. Veřovice	Johan Marek	sedlák
28. Vlčnov	Ignatz Cziepp	krejčí
Soudní okres Fulnek		
29. Butovice	Franz Ullrich	sedlák
30. Fulnek	Josef Demel	obchodník
31. Jerlochovice s Moravskými Vlčovicemi (1869) a Novým Vrbnem	Anton Zeisberger	sedlák
32. Hukovice	Franz Repper	sedlák
33. Kujavy s Pohořílkami (1911)	Leopold Libischer	majitel dědičného fojtství
34. Kunín	Johan Blaschke	majitel dědičného fojtství

35. Pohoř s Jestřábím (1869) a Kletným (1868)	Florian Gellner	majitel dědičného fojtství
36. Hladké Životice	Johan Libischer	sedlák
37. Stachovice	Johan Dressler	sedlák
38. Vrchy (Valteřovice) s Gručovicemi (1902)	Georg Moraw	majitel dědičného fojtství
39. Suchdol nad Odrou	Johan Liebisch	sedlák
Soudní okres Příbor		
40. Drnholec nad Lubinou se Sýkorcem	Jakob Kulacz	sedlák
41. Mošnov s Harty (1923)	Johan Huwer	sedlák
42. Příbor s Benátkami a Věskou (1876)	Josef Pur	lékař
43. Skorotín se Stikovcem (1870)	Andreas Wank	sedlák
44. Kateřinice	Franz Biegus	sedlák
45. Klokočov	Josef Herman	kovář
46. Skotnice s Prchalovem (1867)	Johan Kresta	zahradník
47. Košatka nad Odrou*	Franz Stufli	zahradník
48. Mniší	Johan Pustejowsky	sedlák
49. Kopřivnice	Josef Polaschek	sedlák
50. Albrechtíčky s Novou Horkou (1875)	Johan Dressler	sedlák
51. Bartošovice	Andreas Heske	sedlák
52. Petřvald s Dvorkem	Wenzl Rudjelka	majitel dědičného fojtství
53. Petřvaldík	Franz Janeczka	majitel dědičného fojtství
54. Závašice**	Franz Wana	sedlák
55. Sedlnice***	Johan Baier	správce
56. Trnávka	Josef Londin	sedlák
57. Vlčovice	Martin Babinetz	sedlák
58. Větkovice	Josef Kostelnik	sedlák

* Velká Košatka s Malou Košatkou, v roce 1850 oficiální název Velká Košatka, od roku 1880 Košatka, od roku 1924 Košatka nad Odrou.

** Roku 1850 sloučeny Velké čili Dolní Závašice (díl hukvaldský) a Malé čili Horní (díl novojičický) Závašice, zvané též Závašičky, ve společnou obec Závašice.

*** Manská Sedlnice s Dědičnou Sedlnicí se definitivně sloučily roku 1863.

Obecní zřízení bylo ještě v roce 1850 několikrát novelizováno nebo byly k němu vydány doplňky, zejména tzv. výkladem k obecnímu zákonu č. 116/1850 ř. z., kde se mj. stát snažil posílit svoji dozorcí moc tím, že nyní okresní úřad dozíral na činnost starosty v oboru místní policie, tedy v přirozené působnosti, kontroloval ji a zjednával nápravu. Vláda byla oprávněna místní policii kdykoli obcím odejmout

a obstarávat ji svými orgány. Nařízení č. 496/1850 ř. z. zase svěřovalo rozhodování o odvolání proti usnesení zastupitelstva krajskému prezidentovi místo krajského výboru. Politická situace se však na počátku padesátých let rychle měnila až ke stavu, kdy byl tzv. silvestrovskými patenty z 31. 12. 1851 opět nastolen absolutismus. Ústava byla zrušena a byly vydány „Zásady pro organická zařízení v komorních zemích rakouského císařského státu“ (č. 4/1852 ř. z.), v jejichž duchu mělo být vypracováno nové obecní zřízení. Než k tomu dojde, byly alespoň provedeny změny provizorního obecního zákona. Nařízením č. 17/1852 ř. z. byla odstraněna veřejnost jednání obecních výborů mimo zvláštní příležitosti. Další změnu přineslo nařízení č. 67/1852 ř. z., podle něhož představenstva venkovských obcí potvrzoval okresní úřad. Představenstva měst, pokud to nebylo jejich statuty vyhrazeno císaři, schvaloval krajský úřad, příp. místodržitelství. Při potvrzování museli členové složit přísahu věrnosti. Po uplynutí volebního období nebyly vypsané nové volby, ale nařízením č. 46/1854 byla ponechána obecní zastupitelstva a představenstva ve svém úřadě až do vydání obecního zřízení. Nové obecní řízení bylo vydáno až v roce 1859 (č. 59/1859 ř. z.), avšak s výjimkou domovského práva nevešlo vůbec v platnost. Koncem padesátých let došlo k pádu bachovského absolutismu. Byl vydán Říjnový diplom a opět zavedena ústavnost. V krátké době vydalo státní ministerstvo nařízení (č. 261/1859 ř. z.), podle něhož mělo být ve všech obcích neprodleně přikročeno k obecním volbám, které úspěšně proběhly. O něco později byla nařízením č. 38/1861 ř. z. opět zavedena veřejnost obecních jednání.³⁴

Obecní výbory a představenstva pracovaly podle provizorního obecního řízení ještě několik let. Teprve 5. března 1862 (č. 18/1862 ř. z.) byl vydán ve formě rámcového zákona nový obecní zákon, na základě kterého pak byly postupem času podrobně rozpracovány obecní zákony pro jednotlivé země. Pro Moravu byl zemský zákon, týkající se obecního řádu a řádu volení v obcích pro Moravu, schválen moravským zemským sněmem dne 10. března 1864 a potvrzen císařským rozhodnutím z 15. března 1864 (č. 4/1864 z. z. m.).³⁵ Přijetím tohoto zákona končí období počátků samosprávy a znamená nástup, řečeno s lehkou nadsázkou, období rozkvětu samosprávy.

¹ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 229.

² Tamtéž, s. 231.

³ Tamtéž, s. 235-237.

⁴ Schelle, Karel: Vývoj správy na Moravě a ve Slezsku. Brno 1991, s. 30.

⁵ Patrimonia pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do 1. července 1850, kdy vstoupil v platnost obecní řád, ale již v plné, tj. i finanční závislosti na státu.

⁶ Bartoš, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, svazek I, Ostrava 1966, s. 46.

⁷ laudemium: 1. poplatek placený při převodu držby nabývajícím stranou, vlastně za svolení vlastníka, zpravidla feudála, k prodeji apod.; 2. dávka lennímu pánu za udělení investitury.

⁸ Severa, Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Okres novojičínský. Brno 1933, s. 39-40.

⁹ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 230.

¹⁰ Tamtéž, s. 202-220; Severa, Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Okres novojičínský. Brno 1933, s. 44-45.

¹¹ Tamtéž, s. 222.

¹² Severa, Václav: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Okres novojičínský. Brno 1933, s. 187.

¹³ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 224.

¹⁴ Turek, Adolf: Od válek husitských do roku 1848. Okres Nový Jičín, Místopis obcí, 1. svazek. Nový Jičín 1997, s. 95.

¹⁵ Chobot, Karel: Fulnek. Okres Nový Jičín, Místopis obcí, 2. svazek. Nový Jičín 1998, s. 37.

¹⁶ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 241-242.

¹⁷ Tamtéž, s. 273.

¹⁸ Bartoš, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, svazek I, Ostrava 1966, s. 20-21.

¹⁹ Chobot, Karel: Okresní úřad Nový Jičín, inventář k archivnímu fondu, SOkA Nový Jičín. Nový Jičín 1987, s. II.

²⁰ Baláš, Miloslav: Vývoj veřejné správy na území okresu Nový Jičín. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, sv. 4, 1970, s. 14; SOkA Nový Jičín, archivní fond Archiv obce Šenov, inv. č. 171, kart. 9.

²¹ Chobot, Karel: Okresní úřad Nový Jičín, inventář k archivnímu fondu, SOkA Nový Jičín. Nový Jičín 1987, s. III.

²² Bartoš, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, svazek I, Ostrava 1966, s. 21.

²³ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 297.

²⁴ Schelle, Karel: Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948. Praha 2002, s. 46.

²⁵ Janák, Jan: Státní správa a územní samospráva 1740-1945. In: XXIII. Mikulovské sympozium. Ústřední moc a regionální samospráva. Brno 1995, s. 67-68; zde rovněž rozbor moravského obecního zřízení z roku 1848.

²⁶ Hledíková, Zdeňka - Janák, Jan - Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost. Praha 2005, s. 298.

²⁷ SOkA Nový Jičín, archivní fond Archiv obce Šenov, inv. č. 141, sign. 130, kart. 4.

²⁸ Bartoš, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, svazek I, Ostrava 1966, s. 46-47.

²⁹ Tamtéž, s. 47-48.

³⁰ Tamtéž, s. 48.

³¹ SOkA Nový Jičín, archivní fond Archiv obce Šenov, inv. č. 141, sign. 130, kart. 4.

³² Podle údajů z Místopisného rejstříku obcí českého Slezska a severní Moravy, Opava 2004.

³³ SOkA Nový Jičín, archivní fond Archiv obce Šenov, inv. č. 171, kart. 9.

³⁴ Bartoš, Josef a kol.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, svazek I, Ostrava 1966, s. 48-49; Schelle, Karel: Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948. Praha 2002, s. 48-50.

³⁵ Tamtéž, s. 49.

Zlomky z životního příběhu interbrigadisty Josefa Trlici (1908-1941)

Tomáš Baletka

Po Josefu Trlicovi je pojmenována jedna z novojičínských ulic, shodou okolností právě ta, na níž do konce roku 1936 bydlel. Až do své smrti v roce 1983 žila v Novém Jičíně také vdova po Josefovi - paní Libuše Trlicová, které lidé většinou říkali „Amálko“, třebaže v roce 1958 si křestní jméno nechala úředně změnit. Do milé, drobné a usměvavé ženy by asi ten, kdo ji neznal, neřekl, čím vším prošla. Určitě si na ni pamatuje ještě hodně občanů dnešního města Nového Jičína, neboť po návratu z koncentračního tábora Ravensbrück pracovala v novojičínském kině jako uvaděčka až do svého odchodu do penze.¹

Ačkoliv osud vyměřil Josefu Trlicovi život dlouhý pouhých třiatřicet let, jakoby se i do jeho délky symbolicky vtiskly základní dějové linie příběhů, které jsme slyšeli a budeme slyšet po tisíciletí. V unikátním osudu jednoho muže se odrážejí snad všechny archetypy a topoi, podle nichž se píšou legendy. Narodil se ve chlívě, bloudil světem, bouřil se proti zlu a nespravedlnosti a byl zvěstovatelem „nového evangelia“, byl zrazen, polapen, mučen. Vzal na sebe vinu ostatních, byl odsouzen, popraven a po smrti ještě vysmíván a ostouzen. Pro dvacáté století bohužel až příliš obvyklá dějová osnova.²

Možná mohou na někoho působit tyto příklady jako nemístná nadsázka. Avšak po bezmála 70 letech, které uplynuly od popravy Josefa Trlici, naráží mnohdy úsilí historika o objektivní zhodnocení života tohoto muže na bariéru neproniknutelných tajemství, výmyslů a nevysvětlitelných záhad, které ho svádějí k pojímání životního běhu Josefa Trlici jako jednoho velkého podobenství. Na druhé straně nám však strohé archivní prameny podávají Josefův život bez oněch příkras, kterými si lidé za svého života obvykle vylepšují svůj pošramocený životopis nebo se snaží zakrýt své drobné hříchy. Z velmi bedlivého a náročného zkoumání, které se nezastavilo takřka před ničím, se podařilo nakonec sestavit zajímavý životní příběh, který potvrzuje známé latinské rčení: Homo sum, humani nil a me alienum puto....

Nezbedný hoch

Rodiče, dobu, ani místo narození si bohužel nemůže nikdo vybrat. V tomto ohledu měl Josef Trlica nepochybně obrovskou smůlu. Jeho matka Františka měla v době jeho narození už 41 let a byla všeobecně pokládána za poněkud slabomyslnou, takže ani nevěděla, kdo je otcem jejího dítěte. Jako pologramotná zemědělská nádenice a služka se pohybovala v okolí Vsetína, a protože pocházela z Ústí, táhlo ji to v její těžké hodině právě tam. Na pasekách u Škývarů čp. 35 porodila 1. srpna 1908 ve chlívě synka, který byl pokřtěn teprve 16. srpna 1908 ve vsetínském evangelickém kostele jménem Josef.³ Nemanželskému chlapci musel být dle zákona ustanoven soudně poručník, jímž se stal Josefův strýc František Chovančík (měl za ženu Marii, sestru Josefu matky). Díky tomu a snad i díky

náhodě, se dochoval poručenský spis okresního soudu Vsetín, který se o Josefa Trlicu zajímal až do jeho prohlášení za zletilého v roce 1929.⁴

Sociální podmínky, v nichž malý Josef musel vyrůstat, můžeme označit bez nadsázky za otřesné. Například v roce 1910 bydlela Františka Trlicová se svým synkem ve Vsetíně v hostinci U Stradějí - není třeba zdůrazňovat, že hospodské prostředí nebylo pro východu dítěte úplně nejvhodnější.⁵ Kromě Josefa měla Františka ještě staršího, rovněž nemanželského synka Karla Trlicu. Životní dráhy bratrů se však, jak se zatím zdá, spíše míjely.⁶ S malým Josefem se Františka stěhovala z místa na místo, jakoby nikde nemohla úplně zakotvit. Josef tak začal chodit do pětileté chlapecké obecné školy na Vsetíně, v říjnu 1915 se ale odstěhoval s matkou do Ústí a odtud se počátkem února 1916 znovu vrátil do vsetínské školy. Druhou třídu musel opakovat, protože nebyl dostatečně vyvinutý. Ve školním katalogu v roce 1916-1917 má první poznámku: „Pro uličnictví.“⁷ Ve třetí třídě už je hodnocen jako zpustlý a rozpustilý, dokonce utekl ze školy. Od 15. 2. 1918 chodil do školy v Ústí, odkud se vrátil znovu 30. 6. do Vsetína. Čtvrtou třídu musel opakovat, jak bylo usneseno na školní konferenci 4. 1. 1919, a to pro „tuláctví, žebrotu a kouření“. Vysloužil si také pět nedostatečných: z mravů, pilnosti, čtení, počtů a němčiny. Jedničky ze zpěvu, psaní a vnější úpravy písemných prací na závěrečné školní zprávě mohly být jen slabou a nedostatečnou útěchou.⁸

Josef Trlica se ocitá na šikmé ploše. Začátek školního roku 1919 ho zastihl v policejním vězení, kde se ocitl kvůli krádeži, a teprve 30. září mohl začít chodit do vsetínské školy. Počátkem ledna 1920 však přešel do školy v Jasénce a mezi vsetínskými spolužáky se vrátil opět 20. 5. s poznámkou, že je „tulák, lhář a neposlušný.“ Do páté třídy začal chodit ve Vsetíně, kde byl 1. 10. 1921 udán, že kouří, lže a toulá se místo školy, o čemž vypovídá i 10 neomluvených hodin za září a 34 za říjen. Od 13. 10. 1921 proto Josef opět navštěvoval školu v Jasénce, ale jeho další setrvání v tomto ústavu je také neudržitelné, neboť 11. 12. 1921 se stěhuje do Brna.⁹

Proč se odstěhoval Josef Trlica právě do Brna? Na to není těžká odpověď. Zasáhl totiž zákon a společenský systém. Už byla řeč o tom, že začátkem školního roku 1919 se malý Josef ocitl v policejním vězení. Dostal se tam proto, že dne 15. září 1919 ve společnosti 11-letého školáka Josefa Machálka z Rokytnice odcizil z bytu Karla Pilčíka 20 balíčků cigaret, 2 balíčky tabáku, 2 krabice doutníků a 2 plechové balíčky s tabákem v úhrnné ceně 122 korun. Případ byl projednán vsetínským okresním soudem 7. prosince 1920 a hoši byli za čin, který by jinak dle své povahy byl zločinem, ale pro nedospělost jim byl přičten jako přestupek, odsouzení k uzavření na odděleném místě v trvání 10 dnů.¹⁰

Josefův poručník František Chovančík už na začátku února 1920 navrhoval okresnímu soudu, aby byl nezletilý Josef dán do polepšovny, protože „jest nezbedný hoch, neposlouchá, do školy nechodí, krade kde co může“. S žádostí o bezplatné umístění Josefa Trlici do některé zemské polepšovny se 7. 2. 1920 obrátil vsetínský okresní soud na Zemský výbor Markrabství moravského v Brně, což zdůvodňoval také tím, že možnost nápravy chlapce v prostředí, v jakém se nalézá, je vyloučena. Po zdolání překážek, které kladla Josefova domovská obec Ústí, se Zemský výbor v Brně nakonec 16. října 1920 usnesl přijmout Josefa Trlicu do Zemské

vychovatelny v Brně s podmínkou, že domovská obec na něj bude přispívat obnosem 10 K měsíčně a že z dotace pro soudní péči o mládež bude placeno 25 K měsíčně zemské pokladně v Brně.¹¹

Napravení uličníka

Dvanáctiletému Josefovi začala nová životní etapa. Toulání s kamarády po kopcích, záškoláctví, nošení zavazadel na vsetínském nádraží, za což dostávali hoší peníze nebo cigarety, vymyšlení nejrůznější alotrií - tomu teď měl být konec. Dne 9. prosince 1920 byl Josef Trlica dodán do Zemské vychovatelny v Brně. Protože však právě v té době vypukla v brněnské polepšovně epidemie trachomu, stěhoval se celý ústav do Uherského Hradiště. Přístup vychovatelů k dětem v polepšovně byl samozřejmě poněkud jiný než v běžné škole. Josefův školní prospěch se proto vůči předchozímu zlepšil, pochopitelně musíme podotknout, že také nároky na chovance byly určitě mírnější. Známkou z mravů stáhl z nástupní trojky (chování zákonné) na dvojku (chování uspokojivé).¹² Kázeňsky byl trestán, pokud víme, pouze jednou. Dne 23. prosince 1922 dostali chovanci Vlach, Dudašek a Trlica vyplaceno každý 10 ran za rozšiřování potupné písně. Už sám prohřešek působí ve srovnání s jinými běžnými delikty chovanců dost výjimečně.¹³ Je z toho vidět, že rebelství a odbojného ducha se v Josefovi rozhodně nepodařilo úplně potlačit. Ale zřejmě se jeho chování natolik změnilo, že mohl být 11. května 1923 podmíněčně propuštěn z polepšovny a dán do učení na krejčovství k Augustinu Slanému do Soběšic u Brna.¹⁴

V krejčovně však Josef Trlica očividně nenašel zalíbení. Dosud se také nepodařilo potvrdit, zda vůbec do učení nastoupil. Dokonce přerušil na nějakou dobu kontakty s rodinou svého poručníka, protože Marie Chovančíková 18. 3. 1926 před vsetínským soudem prohlásila, že nezletilý Josef Trlica „*jest někde ve světě, neznámo kde*“.¹⁵ Kupodivu se však místo jeho pobytu podařilo vypátrat. V oné době se totiž už nacházel v Novém Jičíně, kde dne 1. 7. 1925 nastoupil na tři roky do učení k pekařskému mistrovi Josefu Perutkovi. Proč se Josef ocitá v Novém Jičíně se zatím nepodařilo uspokojivě vysvětlit. Když 15. 4. 1925 zemřela jeho matka Františka, byl v podstatě úplným sirotkem.¹⁶ Snad právě matčina smrt mohla být jedním z impulzů, které přivedly Josefa Trlicu do Nového Jičina. Pekařskému řemeslu už zůstal věrný a spolu se třemi dalšími uční úspěšně složil 26. září 1928 před zkušební komisí učňovskou zkoušku.¹⁷

U pekařské pece se Josef neohrával příliš dlouho. Už od listopadu 1927 byl v hledáčku úřadů vojenské správy, konkrétně doplňovacího velitelství ve Valašském Meziříčí a okresních úřadů ve Vsetíně a v Novém Jičíně. V březnu 1928 se podrobil odvodu a asi nedlouho poté nastoupil vojenský výcvik. Úředně byl ke dni 30. 6. 1928 z Nového Jičina odhlášen neznámo kam. Místo jeho pobytu nebylo do ohlašovací knihy zapsáno asi proto, že šlo o vojenské tajemství, a beztoho to asi málokdo věděl. Josef Trlica nastoupil povinnou vojenskou službu u 8. dělostřeleckého pluku v Hranicích, potažmo v Opavě. Z toho ovšem vyplývá, že pekařské učňovské zkoušky v září 1928 skládal nejspíš ve vojenském stejnokroji. Po propuštění do civilu mu byla dne 26. 3. 1930 v Drahotuších vystavena vojenská knížka.¹⁸

Po návratu z vojny se Josef Trlica přihlásil 24. 4. 1930 u ohlašovacího úřadu v Novém Jičíně. Novojické policejní komisařství si hned následujícího dne zažádalo u velitelství četnické stanice ve Vsetíně o informaci, zda je Josef Trlica totožný s osobou, za kterou se vydává, zda už nebyl trestán, jakou požíval pověst, nebyl-li oddán pití lihovin, náchylný ke rvačkám a vádám a vůbec o sdělení všeho závadného, co by o něm bylo známo.¹⁹ Podobně žádali novojičínští policisté o informace a vyšetření pověsti Josefa Trlici 27. 5. 1932, když si změnil adresu a přihlásil se 17. 5. 1932 k pobytu v Novém Jičíně na Nové ulici č. 10. Ani tentokrát nemohli vsetínští četníci o Josefovi sdělit nic závadného, což je vcelku pochopitelné, protože od roku 1921 se Josef Trlica na Vsetínsku fakticky nevyskytoval. Oproti roku 1930 však přidali vsetínští četníci k dobrou informaci, že Josef Trlica byl jednou trestán a podle doslechu měl být v polepšovacím ústavě. Je z toho tak trochu vidět, že četníci na Vsetíně si svou práci notně ulehčovali a ani se nenamáhalí ověřovat si tvrzení z druhé ruky v úředních aktech.²⁰

Probíhající hospodářská krize ovlivnila snad osud každého člověka v první Československé republice. Dělnictvo se radikalizovalo, své pozice posilovali komunisté, zároveň kulminovaly národnostní problémy a s nimi spojené pošilhávání německé menšiny k vzrůstající moci nacistů a Třetí říši. Josef Trlica jako typický proletář se těmto tendencím nevyhnul. Sympatizoval s politickou levicí, mezi novojičínskými německými komunisty měl řadu přátel. Mezi nimi byl nejvýraznější postavou radikální komunist, bouřlivák a rebel Paul Odpadlík (1902-1973), který za první války sloužil u rakouského námořnictva a v letech 1920-1926 u francouzské cizinecké legie.²¹ Živelnost a radikalismus Odpadlíkova vystupování měly určitě na Josefa Trlicu vliv a byly mu zřejmě i blízké. Nemůžeme ovšem zatím říci, zda se stal už v té době organizovaným členem KSČ. V roce 1932 se ocitl dokonce před soudem, neboť se zapletl do případu útlaku, který vyvíjeli na dělníka Bohumíra Němce Walter Platzer, Paul Odpadlík a Bohumír Jurča.²²

Z dochovaného soudního spisu se o Josefu Trlicovi dovidáme řadu podrobností, které můžeme doplnit i z jiných pramenů. Víme například, že 17. října 1932 úředně vystoupil z Českobratrské církve evangelické. Žádost v této věci si určitě podal již dříve, neboť dne 1. října 1932 vstoupil do „Svazu proletářských bezvěrců“, což byla organizace velmi těsně napojená na KSČ. V Novém Jičíně měla místní skupina 31 členů (11 žen a 20 mužů), z nichž bylo 9 Čechů a 22 Němců. Josef Trlica přistoupil jako poslední, v pořadí 32. člen. Dostalo se mu také důvěry, protože na valném shromáždění 3. prosince 1932 byl zvolen do vedení spolku jako kontrolor. Jeho aktivní působení ve spolku ale bylo příliš krátké. Zřejmě již v lednu 1933 ze Svazu proletářských bezvěrců vystoupil.²³

Proč se tak stalo? Zdá se, že odpověď na tuto otázku nám nabízí několik fotografií z počátku 30. let, které jsou uloženy v archivu Českobratrské církve evangelické v Novém Jičíně. Josef Trlica je zde několikrát zachycen mezi zpěváky evangelického pěveckého sboru, účastnil se také zájezdu sboru na Bystřičku, resp. Velkou Lhotu, patrně u příležitosti oslav 150-letého trvání hrubolhotského evangelického kostela v červnu 1933. A spolu s Josefem Trlicou je na fotografiích několikrát zachycena také jeho budoucí žena - slečna Amálie Švábková. Společný

ušlechtilý zájem a patrně i povahová blízkost měly asi největší podíl na sblížení těchto dvou mladých lidí.²⁴

Nemůžeme však s jistotou říci, kdy našel Josef v Amálce zalíbení a kdy dali oba tomuto zájmu průchod. Josef Trlica totiž nebyl právě vhodnou partií. Vyučil se sice pekařem, ale tomuto řemeslu se moc nevěnoval. Po návratu z vojny našel práci v pekárně Františka Kolaříka ve Starém Jičíně. Ale od 14. 5. 1932 byl fakticky bez práce. Jen stěží nacházel zaměstnání, třebaže se o to snažil. Jen krátkodobě byl zaměstnán jako dělník u stavebních firem při provádění nouzových prací, takže byl odkázán na státní podporu v nezaměstnanosti a příspěvky z městského fondu pro pomoc nezaměstnaným.²⁵ Dochovalo se i několik jeho žádostí, v nichž se obrací (česky!) na novojickou městskou radu s prosbou o podporu. Asi od konce roku 1933 bydlel v ulici Schöpfenbründelgasse (Na Studánce) čp. 63 neznámo v kterém bytě, z jistotou lze říci pouze to, že od roku 1936 žil na téže adrese u Ludmily šťastné, které platil 40 korun nájmu. V té době už byl, jak sám udával, rok bez práce, ucházel se proto o přijetí do stravovací akce v lidové kuchyni v Novém Jičíně. V roce 1935 si při provádění nouzových stavebních prací vydělal 1177 Kč a v první polovině roku 1936 pouhých 590 Kč.²⁶

Do Španělska!

Když v červenci 1936 vypukla občanská válka ve Španělsku, levicové strany a pokroková inteligence na celém světě se jednoznačně postavily na obranu španělské republiky a demokracie proti fašistické intervenci. V mezinárodní diplomacii už tak vyhraněný postoj zaujmout nešlo, neboť ve hře bylo příliš mnoho protichůdných zájmů. Západní demokracie levalo posilování vlivu komunistického Ruska a zřejmě obavy z něj vedly také k tomu, že vůči Španělsku bylo zaujato oficiální stanovisko „neintervence“. Proti zcela otevřené fašistické intervenci Itálie a Německa se tak dalo čelit většinou neoficiálními a poloilegálními prostředky. Neintervenci postoj zaujala samozřejmě také československá vláda. Protože však naše republika měla se Sovětským svazem od r. 1935 spojeneckou smlouvu, umožňovaly naše policejní orgány ilegální přesuny sovětských vojáků, specialistů a zpravodajců do Španělska. Ilegální odchod našich dobrovolníků do Španělska organizovaly krajské sekretariáty KSČ, komunisté také mezi našimi dobrovolníky převažovali, i když zpočátku dosahoval jejich podíl sotva 50%. Proti „komunistickým verbířům“ ale československé policejní orgány zakročovaly a odjezdy našich občanů do Španělska alespoň pečlivě sledovaly, když už se nedařilo jim zamezit odepřením vystavit pas osobám, jejichž přichylnost ke komunistům byla známá.²⁷

Nejsme asi daleko od pravdy, když budeme tvrdit, že Josef Trlica byl do Španělska „naverbován“ některým z komunistických agitátorů, třebaže úřední šetření to nepotvrdilo. Oficiální zpráva podaná Zemským úřadem v Brně prezídiu ministerstva vnitra uvádí toto: „Dne 1. prosince 1936 odjeli do Prahy Josef Trlica, pekařský pomocník, bytem v Novém Jičíně, Na Studánce č. 63, a Karel Buček, nar. 2. listopadu 1912 v Novém Jičíně, příslušný tamtéž, svobodný, pekařský pomocník, bytem Šenov číslo 278, okres Nový Jičín, odkud měli být vypraveni do SSSR. Dle zjištění jeli však do Španělska, kde prý se hodlají najmouti do vojska španělské

vlády. Šetřením nebylo zjištěno, že byli najmuti agenti. Oběma byly vystaveny cestovní pasy státním policejním úřadem v Novém Jičíně dne 27. 11. 1936 pod číslem 585/36 a 586/36 s platností do 31. 7. 1937 na základě jejich výpovědi, že pojedou jako delegace pekařského odborového svazu do SSSR na 6 týdnů.“²⁸

O tom, co všechno Josef Trlica ve Španělsku zažil, máme zatím jen kusé údaje. Jako vycvičený dělostřelec byl přidělen k dělostřelecké baterii Karla Liebknechta, která byla od začátku roku 1937 součástí XIII. mezinárodní brigády. Pak bojoval ve 45. divizním praporu v bataliónu T. G. Masaryka.²⁹ Nezůstal ale ve Španělsku až do úplné porážky republiky. Proč, to zatím neumíme vysvětlit. Možná už měl dost válčení a odešel na vlastní žádost, možná také, že jeho odchod byl spíše dezercí. Bližší údaje se zatím nepodařilo zjistit. Jisté je pouze to, že někdy počátkem července 1938 požádal Josef Trlica u čs. generálního konzulátu v Barceloně o vydání cestovního pasu, který mu byl vystaven až 23. 8. 1938, samozřejmě po provedení důkladného úředního šetření. Pas byl určen pouze k návratu, a protože se Josef Trlica při zpáteční cestě poněkud zdržel, musel 30. 8. 1938 v Paříži požádat o vystavení nového pasu, který mu byl také téhož dne vydán s platností do 5. září 1938, rovněž pouze k návratu. Trlicova žádost byla odeslána k bližšímu přezkoumání vsetínskému okresnímu úřadu, který v ní neshledal žádné závady, čímž byla pro něj věc vyřízena a spis založen ad acta.³⁰

Návrat domů a přesun do ilegality

Josef Trlica se vrátil do republiky ve chvíli jejího nejvyššího ohrožení. Neminula jej určitě zářijová mobilizace. Na to usuzujeme z toho, že když se 27. října 1938 přihlásil k pobytu v Bratřejově, uváděl jako místo svého předchozího pobytu Frenštát. Právě tam byla dislokována v době mobilizace náhradní baterie 8. dělostřeleckého pluku. V Bratřejově se Josef Trlica neocitl náhodou, v nájmu na gruntě čp. 155 tu žila jeho budoucí švagrová Marie Kašpárková s manželem. Nevíme však, nakolik úřední údaj odpovídá skutečnosti. Pobyt v Bratřejově mohl Josef Trlica jen předstírat, aby byl případně nějak kryt před slídivými úřady.³¹ Dne 13. 2. 1939 se z Bratřejova odhlásil na Bystřičku v okrese Vsetín na čp. 13 k Lukášům.³² Důvod tohoto jednání byl očividný - Amálie Švábková a Josef Trlica hodlali svůj vztah legalizovat. Amálie si nepochybně pro účely sňatku pořídila opis svého křestního listu, který vystavil 7. 11. 1938 evangelický farní sbor ve Stříteži nad Bečvou. Dne 9. a 10. dubna se konaly ohlášky a 16. dubna 1939 byli snoubenci v evangelickém chrámu v Růžďce oddáni farářem Janem Vejnarlem. Za svědky šli Amálčin strýc Jan Lukáš z čp. 13 a její švagr Antonín Staněk, železniční zřízenec z Ostravy.³³

Josefovi ale doslova hořela půda pod nohama. Mladému páru ještě neskončily libánky, když 19. dubna 1939 vydalo prezídiu ministerstva vnitra pokyn, aby navrátilci, kteří bojovali ve Španělsku v Rudé armádě, nebyli napříště vyslýcháni bezpečnostními orgány protektorátu Čechy a Morava, ale ihned zadrženi a předáni příslušným služebním místům německé tajné státní policie.³⁴ Nějakou dobu se mohl Josef Trlica ukrývat u své ženy v Kroměříži, neboť tam se Amálie přestěhovala spolu s tiskárnou Karla Kryla, v níž pracovala jako nakladačka knihtisku. Její kroměřížský byt v Hulínské ulici čp. 703 však byl pod dozorem a několikrát byl navštíven gestapem.³⁵ Josef Trlica tak musel žít v ilegality fakticky ihned

po 15. březnu 1939. Ukrýval se u svých známých, u nichž se třeba zdržel jen krátce, jako např. u učitele Miloše Hubálka ve Vizovicích, neboť paní Hubálková byla velmi dobrou přítelkyní Amálie Trlicové a s učitelem Hubálkem se Josef Trlica znal ještě z doby jeho novojického působení.³⁶

Sledovat ilegální přesuny a pobyty Josefa Trlici je dost obtížné, zvláště po 15. březnu 1939. Určitější zprávy máme až z roku 1940, kdy se Josef Trlica objevil ve Valašském Meziříčí. Schovával se spolu s též hledaným Františkem Čiorou v kotelně tamního učitelského ústavu a pak u Jana Frydrycha, zřizence a topiče téhož ústavu. U Frydrychů se také tiskly letáky a odtud se kolportovalo ilegální Rudé právo. Do Trlicovy organizace byli zapojeni také jeho kamarádi z předválečné doby, jako JUDr. Miroslav Derka, úředníci Jindřich Rýc a František Mička, občané Mořkova, ale i řada majetnějších meziříčských občanů, jako byl soudní úředník Jakub Hanák, řezník Josef Pagáč, pokladník spořitelny Rudolf Janovský, papírník Miroslav Střítežský. Také díky jejich podpoře si Josef Trlica mohl opatřit psací stroj, cyklostyl a zásoby papíru.³⁷

Když se stal Josef Trlica za pobytu u Jana Frydrycha ve Valašském Meziříčí dosti známým, bylo na jaře 1941 na schůzce u Karla Zezulíka rozhodnuto, aby se přestěhoval k Janovi Hurtíkovi na Velkou Lhotu.³⁸ Spolu s Trlicou se u Hurtíků ukrýval od dubna 1941 také JUDr. Turek, jenž byl okresním vedoucím ilegální KSČ na Valašskomeziříčsku a který byl už v únoru 1940 zatčen gestapem a vyšetřován pro podezření, že podporuje španělského interbrigadistu Trlicu, pracuje v ilegální KSČ a vlastní ilegálně zbraň. Po třech týdnech, když mu gestapo nemohlo nic prokázat, byl JUDr. Turek spolu s též zatčeným Jakubem Hanákem propuštěn z vazby. Znovu se musel uchýlit do ilegality v březnu 1941.³⁹

Také z Velké Lhoty pokračovalo šíření letáků. Od jara 1941 získali JUDr. Turek spolu s Trlicou spojení do Prahy přes profesorku Jarmilu Gerlichovou, její sestru Věnceslavu Petruskovou a Kurta Pányho, úředníka Svazu okresních hospodářských záložien v Praze, jehož manželka Krista, roz. Chumchalová, měla ve Valašském Meziříčí rodiče. Z Prahy bylo na Moravu dodáváno Rudé právo (zatím se nepodařilo ověřit, zda šlo skutečně o ilegální výtisky Rudého práva nebo o ty, které vydávalo gestapo). Manžel Jarmily Gerlichové Karel Gerlich byl totiž jako člen pražského vedení KSČ zatčen 13. března 1941 a je možné, že jeho manželka byla pod dohledem gestapa mimo jiné i z toho důvodu, že byla absolventkou Leninské školy v Moskvě, což patrně gestapo neuniklo.⁴⁰

Odbojové vzepětí

Po napadení Sovětského svazu činnost skupiny nabyla na daleko větší intenzitě, což je samo sebou pochopitelné. Její první známý úder směřoval do okolí Vsetína. V noci z 5. na 6. července 1941 bylo poškozeno telefonní vedení do lesního statku Semetína. Pachatele tohoto útoku sice neznáme, ale je možné, že dráty přestříhl Karel Svět ze Zašové, elektromontér v pyrotechnické továrně v Jablůnce, s pistolí v rukou místo údajně zajišťovali Josef Trlica a bratři Josef a Karel Besedovi. Četnická stanice v Jablůnce po pachatelích vyhlásila pátrání, které prozatím nebylo úspěšné.⁴¹

Hrubolhotští „rebelové“ se však záhy dostali do přímého ohrožení odjinud. Mohla za to skupinka šesti rožnovských komunistů, kteří v noci na 26. července 1941 „vyzdobili“ mosty, domy a telefonní sloupy podél přehrady na Bystřičce různými protistátními (rozuměj: komunistickými) hesly, jako „Rudá armáda rozdrtil fašismus“, „Ať žije Stalin, náš otec“, „Hitler - vrah milionů“. Stejná či podobná hesla se objevila i v obvodu Velké Lhoty, Zašové, Malé i Valašské Bystřice. Protektorátní četnictvo zahájilo usilovné pátrání, které se dostalo do nebezpečné blízkosti paseky u Hurtíků. Pachatelé byli nakonec rožnovskými četníky vypátráni, předání gestapu a následně do koncentračních táborů, kde všichni zahynuli.⁴²

Josef Trlica měl asi v plánu mnohem náročnější akci - vyhození vlaku vezoucího uhlí z Horního Slezska do Itálie a Maďarska a údajně si vyhlédl pro tento čin příhodné místo poblíž obce Brňova. Od železničního zřizence Ondřeje Glogara si prý nechal vyhotovit plán, z něhož bylo jasně vidět, kdy takové vlaky přijedou do Valašského Meziříčí, jak dlouho se tu zdrží a kdy budou pokračovat v jízdě.⁴³ Zřejmě kvůli zvýšení ostrahy na železnici od tohoto činu upustil a soustředil se na provedení menší sabotáže, která na sebe nenechala dlouho čekat.

Sabotáž, k níž došlo v noci z 9. na 10. srpna 1941 na železniční trati Vsetín - Horní Lideč v úseku mezi Vsetínem a Ústím, je považována za opravdu první vážný incident. Neznámý pachatel tehdy přestříhl dráty telefonního a telegrafního vedení a také tažné dráty od výměnových těles a železničních návěstí. Akci provedli patrně Josef Blažek, Richard Zezulka a Jan Galetka. Účast Josefa Trlici nemáme prokázána, byl ovšem zcela jistě duchovním otcem myšlenky. O provedení sabotáže se jednalo z Trlicova podnětu jednoho nedělního dopoledne na verandě v hostinci u Vančurů ve Vsetíně. Přítomným odbojářům se do akce moc nechťelo s poukazem na to, že by vznikla malá škoda a rovněž riziko odhalení bylo neúměrně vysoké. To se záhy potvrdilo. Telegrafní a telefonní spojení bylo opraveno ještě během 10. srpna 1941, takže ještě téhož dne kolem 17. hodiny mohl být na všech linkách zaveden normální provoz. Železniční provoz nebyl přerušen vůbec, nýbrž jen ztížen, protože doprava musela být řízena ručními návěstidly. Na dopadení pachatelů tohoto „nepředloženého činu“ vypsala vsetínský okresní úřad 13. srpna 1941 odměnu 10.000 korun.⁴⁴

Nad vyšetřováním případu převzalo sice „záštitu“ vsetínské gestapo, hlavní tíže ležela ovšem na bedrech protektorátní policie. Četnictvo ve dnech 12. -14. srpna 1941 vykonalo 124 domovních prohlídek ve Vsetíně a blízkém okolí, přičemž hledalo především pákové kleště, kterými mohl být čin spáchán. Skutečně byly takové kleště nalezeny u bývalých příslušníků komunistické strany: jedny u Karla Kmenta, strojního zámečníka ze Zbrojovky, hned dvojce silné štípací kleště pak u elektrotechnika Gabriela Marka. Oba podezřelí byli předání vsetínskému gestapu. V pátrání se ale pokračovalo i nadále.⁴⁵

Dne 30. srpna 1941 mezi 22:56 a 23:45, jak hlásil vsetínský vrchní strážmistr Arnošt Bartoš, přestříhl neznámý pachatel 37 telegrafních a telefonních drátů železničního, meziměstského a vojenského vedení, vedoucích podél trati Vsetín - Jablůnka v trati zvané Lásky. Pachatel přišel patrně po pokoseném pruhu louky z blízké asfaltové silnice Vsetín-Jablůnka. Na telegrafní sloup, který je 6,40 m vysoký, vylezl tím způsobem, že se přidržel prvního izolátoru ve výšce 2,5 metru

nad zemí a odtud se vytáhl do dalších ramen s izolátory. Dráty přestříhal štípacími kleštěmi po obou stranách izolátorů, aby tím pravděpodobně zachoval stabilitu sloupu. Na sloupu bylo shledáno několik stop po sklouznutí střeviců. Na stopu pachatele byli postupně navedeni tři služební psi, kteří stopu sledovali od telegrafního sloupu přes silně orosený posečený pruh louky až na 400 kroků vzdálenou asfaltovou silnici, kde stopu ztratili a již ji nenavěřili. Z toho se usuzovalo, že pachatel měl na silnici připraven nějaký dopravní prostředek, kterým se po činu vzdálil. Přerušené vedení bylo opraveno během dopoledne, takže normální provoz mohl být zahájen od 13:30. Způsobená škoda byla odhadnuta na 2000 korun. Železniční provoz však přerušen nebyl a telefonní provoz byl veden po dobu oprav přes jiné linky.⁴⁶

Gestapo bylo v pohotovosti. Na základě indicií usoudilo, že se v tomto případě jedná patrně o činnost nějaké komunistické skupiny. V tom mělo situaci usnadněno, protože disponovalo seznamy takřka všech osob, které kdy v obou okresech za komunistickou stranu kandidovaly, a řada komunistů byla také tajně sledována, zda nevyvíjí nějakou nekalou činnost.⁴⁷ Gestapo už zřejmě mělo tušení, že by za sabotážemi mohl stát interbrigadista Trlica. Jeho pobyt ale nebyl znám, takže bylo jen otázkou správného načasování, kdy se gestapu podaří za pomoci konfidentů a ve spolupráci s protektorátním četnictvem dostat Trlicovi na stopu a rozbít celé ilegální ústrojí.

Ve spárech gestapa

O průběhu zatýkání si můžeme učinit poměrně přesnou představu na základě vězeňského protokolu okresního soudu Vsetín. Vsetínské gestapo totiž nemělo vlastní vězení a proto si je muselo pronajímat od vsetínského okresního soudu, který pak gestapu proúčtoval náklady na „ubytování“ vězňů.⁴⁸ Druhým pramenem jsou výpovědi vsetínského gestapáka Karla Schiefermüllera, přičemž asi nejvěrohodnější je jeho úplně první vyznání, které však musíme také brát s velkou rezervou. Jakou důvěryhodnost asi můžeme přikládat výpovědím gestapáka Schiefermüllera, dokazuje jeho výrok, který pronesl na stanici SNB ve Valašském Meziříčí po jednom z výslechů k druhému internovanému Němci, nevěda, že je poslouchán: „Ty moje svědecké výpovědi, to je poslední služba, kterou prokazují Vůdci.“⁴⁹

Jako třetí zdroj je nutno využít poválečné výpovědi lidí, kteří se vrátili z nacistických věznic a koncentráků a svědčili pak u mimořádného lidového soudu v Novém Jičíně proti souzeným příslušníkům gestapa. A pak jsou zde, pokud se dochovaly, ještě poválečné vzpomínky odbojářů, které však je také nutno ověřovat z různých zdrojů, protože lidská paměť bývá ošidná a v dílčích údajích si výpovědi někdy protirečí.⁵⁰ Kombinací nejrůznějších zdrojů se dá s jistou obtížností přibližně rekonstruovat, jakým způsobem gestapo pracovalo a jak asi došlo k vyzrazení a rozbítí Trlicovy organizace. Původní spisový materiál vsetínského služebny gestapa se pochopitelně nezachoval, byl zničen asi na konci války, neznámo už, zda gestapáky nebo českými občany.

Jako jeden z prvních odbojářů, kteří stáli s Josefem Trlicou v přímém styku, byl 22. 9. 1941 zatčen zámečník Josef Blažek z Rokytnice, dělník ve vsetínském Zbrojovce. Podle poválečné výpovědi gestapáka Schiefermüllera zatčený trafikant

Alois Vičan při výslechu doznal, že na záchodku Zbrojovky slyšel Blažka mluvit o komunistických letácích, které údajně sám vlastnil. Blažek byl proto ihned zatčen a při prohlídce jeho pracovního oděvu byl nalezen jeden leták a další podobné v jeho obydli v Rokytnici. Gestapo ihned označilo Blažka za vedoucího komunistické buňky ve Zbrojovce a snažilo se z něj získat jakýmkoliv způsobem další informace. V tomto směru však narazilo. Blažek jako trénovaný sportovec, známý a obdivovaný také pro svou velkou fyzickou sílu, násilí gestapa zdatně odolával.⁵¹

Až za deset dnů si mohl vztekající se gestapák Schiefermüller začít vybíjet svou frustraci na někom dalším. Neznámý konfident sdělil důvěrně kriminálnímu tajemníku Prennerovi, že ve firmě Thonet v Halenkově rozšiřoval komunistické letáky opakovaně už v létě 1941 stolařský dělník František Valoušek z Valašského Meziříčí. Valoušek byl 2. října 1941 zatčen a podle Schiefermüllerovy výpovědi udal při výslechu řadu nových osob, které byly komunisticky organizovány v podniku Thonet v Halenkově, řadu osob zaměstnaných u dráhy a celou řadu soukromých osob, takže na základě Valouškovy výpovědi mohlo být v samotném Halenkově a okolí zatčeno 15-20 osob. Tato Schiefermüllerova historka však má stěží reálný základ, stejně jako jeho povídačka o tom, že z Brna přijeli dva gestapáci - a sice vrchní kriminální tajemník Schober a kriminální asistent Zehetmajer, kteří vedli další úřední jednání a také Valouškov výslech. Valoušek byl při výslechu krutě ztýrán, a když se při převádění do věznic pokusil o útěk, byl gestapákem Mallem lehce postřelen. V noci se ale Valoušek ve své cele oběsil.⁵² Podle svědeckých výpovědí byl gestapáky tloučen ještě ve vězeňské cele a buď byla pak jeho smrt zinscenována, nebo si raději sám vzal život, protože už nechtěl snášet další trýznění. Na jeho smrti měli nepochybně vinu vsetínští gestapáci, z Brna by se totiž těžko někdo obtěžoval kvůli výslechu „bezvýznamného komunisty“ do Vsetína v úbec jezdit.⁵³

Podle Schiefermüllera bylo jedním z nejdůležitějších Valouškových doznání to, že byl vedoucím závodní buňky u firmy Thonet v Halenkově a že přijímal politické směrnice a nejnovější letáky od zámečnického pomocníka Karla Zezulčika z Valašského Meziříčí, takže hned následujícího dne, 3. října 1941, mohlo být přikročeno k Zezulčikovému zatčení. Opět se jedná o jednu z gestapákových pohádek. Zezulčík byl znám jako komunistický agitátor již z dob první republiky a po válce byl odsouzen jako udavač v jeho případě jistý Antonín Machala, člen závodní stráže (Werkschutz) ve vsetínském Zbrojovce. Ten přistihl ve Valašském Meziříčí někde u ústavu hluchoněmých Zezulčika spolu s Jaroslavem Pavlicou, když vylepovali a roznášeli komunistické letáky. Machala Zezulčika poznal, posvítil mu do obličeje a řekl: „Už vás mám!“ Machala pak pronásledoval a sledoval Zezulčika a Pavlicu na stavbách, kde pracovali, na což si stěžovali oba svým manželkám.⁵⁴

Od Zezulčika údajně vedla stopa k Josefu Trlicovi. Gestapák Schiefermüller o tom vypověděl: „Při výslechu Zezulčikovému bylo zjištěno, že Zezulčík byl v obvodě Val. Meziříčí a okolí vedoucím ilegální komunistické organizace. Jeho výslechem stalo se nám známým /:bylo to jeho první doznání:/, že stojí pod vedením jistého muže, jenž se ukrýval ilegálně v jednom domě u Valašské Bystřice a jenž vydával všechny pokyny, vyráběl letáky a tentýž že za hlavu ilegální komunistické strany platí. Zezulčík však jeho jméno nevěděl, věděl jenom, že se jmenuje Josef nebo Pepa

a že již v roce 1935 (sic!) v jedné internacionální brigádě ve Španělsku bojoval. Ještě téhož dne jel jsem se Zezulčíkem do Val. Bystřice, abych si od něho nechal dotyčný dům ukázat, v němž měl dotyčný muž býti ubytován.⁵⁵

Můžeme oprávněně pochybovat o pravdivosti gestapákových slov. Snad mimoděk zde opravdu probleskuje historická skutečnost. Zezulčík patrně přes veškeré mučení odmítl sdělit identitu svého kamaráda, třebaže ho musel dobře znát, možná také podle jeho skutečného jména. Prozrazením úkrytu by vydal do nebezpečí nejen Trlicu, ale i další členy skupiny - doktora Turka a Jana Hurtíka, kromě celé řady osob na hrubolhotských pasekách, které byly nějakým způsobem do spolupráce s Trlicou zapojeny. Mezi pamětníky na lhotských pasekách dodnes přežívá historka o tom, že den před zatčením Josefa Trlici zastavilo na protější stráni na horské cestě černé auto. Když posádka z auta šla kamsi na svačinu, přiblížil se jeden z pasekářů k autu a spatřil tam hákový kříž. Bohužel netušil, co přítomnost auta v onom místě znamená, protože asi nepatřil mezi zasvěcené.⁵⁶

Gestapák Schiefermüller chtěl očividně vinu za odhalení Trlicova úkrytu svalit na Zezulčíka. Stejného názoru byl kupodivu také český strážník Jindřich Švidrnoch z četnické stanice Jablunka, který byl přibrán k zatčení jako pomocník gestapa (psovod). V poválečné výpovědi před orgány státní bezpečnosti si najednou vzpomněl, že když 7. října vyjeli z Jablunky, seděl v autě kromě 6 či 7 osob ještě občan v civilu, který měl pouta. Tento civilista pak údajně provázel gestapáky až na dohled k domu, kde gestapákům ukazoval a vysvětloval různé neznámé věci v okolí domu, z čehož prý Švidrnoch usoudil, že gestapu řekl vše o poměrech v domě a kolem něho, tedy i o muži, který byl potom zadržen.⁵⁷ V tom se ale Švidrnochova výpověď rozchází s výpovědí řidiče vsetínského gestapa Františka Jarosche, který sice také tvrdil, že Zezulčík ukazoval cestu k domu, ale když byli od něj na dohled asi 500-600 metrů, zůstal Jarosch se Zezulčíkem v lese, odkud bylo vidět na protější stráž. Podle fonogramu ze stanice SNB Nový Jičín z 11. 6. 1947 byl Zezulčík před obklíčením domu upoután za nohu ke stromu a Jarosch ho střežil.⁵⁸

Role českého strážníka Švidrnocha v případě Trlicova zatčení byla určitě mnohem důležitější, než jak sám udával ve své poválečné výpovědi z 9. 6. 1947. Šetření Státní bezpečnosti tehdy sice vyznělo v tom smyslu, že obvinění Švidrnocha z agilního pronásledování Trlici je nespravedlivé, protože Trlicu pronásledoval na příkaz své četnické stanice, přičemž po něm sice sedmkrát vystřelil, ale nezasáhl jej. Nejaktivnější byl tehdy údajně při zatýkání gestapák Koch.⁵⁹ Poválečné výpovědi jsou ale v rozporu s úředním hlášením o celé zatýkačské akci, které muselo být sepsáno, protože došlo k mimořádné události (použití zbraně). Podle této oficiální zprávy z 9. října 1941 se věc sběhla takto: Dne 7. října 1941 asi o 16. hodině se dostavili na četnickou stanici v Jablůnce 4 úředníci gestapa. Jejich vedoucí vyzval strážmistra Švidrnocha, aby jej služebně doprovodil na paseky obce Velká Lhota. Švidrnoch se vyzbrojil pistolí a odešel se členy gestapa do služby. Ve Velké Lhotě v blízkosti domu čp. 84 dostal Švidrnoch od vedoucího hlídky gestapa pokyn, aby se umístil na určitém místě a zadržel každého, kdo vyjde z domu nebo se bude pohybovat v jeho blízkosti. Kolem půl šesté se k domu přibližoval neznámý muž, který, když spatřil Švidrnocha, dal se na útěk. Na Švidrnochovu výzvu nezůstal stát, ale pokračoval v běhu a proto po něm četník začal střílet z pistole, vzápětí nato

po prchajícím začali střílet 3 úředníci gestapa. Švidrnoch vypálil celkem 7 ran, pak se prudce rozběhl za prchajícím, prudkým během ze svahu ho dostihl a zadržel. V zadrženém, který nebyl střelbou poraněn, byl zjištěn 23-letý (sic!) Josef Trlica z Ústí u Vsetína.⁶⁰

Bohužel ani autentická oficiální zpráva není úplně přesná. Švidrnoch si tímto hlášením chtěl už dopředu udělat alibi a štábní kapitán Jaroslav Mann, který řídil vyšetřování sabotáží na vsetínských železnicích, měl zřejmě zájem na tom, aby role protektorátního četnictva v tomto případě byla spíše vedlejší. V hlášení je totiž chybně udán čas, kdy k zatčení Josefa Trlici došlo. Podle knihy věžňů vsetínského okresního soudu byl Josef Trlica dodán do vazby v 17 hodin do cely číslo 3.⁶¹ V té době se měl ale nacházet ještě ve Velké Lhotě. K zatčení Trlici muselo dojít mnohem dříve, pokud vezmeme do úvahy, že před umístěním do cely byl ještě alespoň informativně vyslechnut. Poválečné výpovědi členů rodiny Hurtikovy udávají, že se tak stalo za slunného odpoledne, asi kolem 15. hodiny. Bratři Melichaříkové, kteří bydlí poblíž Hurtikových pasek, si také vzpomínají, že to muselo být někdy po poledni, protože se právě vraceli ze školy.⁶²

Že bylo gestapo na zatčení Josefa Trlici dobře připraveno a že Karel Zezulčík byl pouze „přizván“ na malou projížďku, dokazuje i jiná skutečnost. Pověst o černém autě, které zastavilo na kopci nad pasekami den předtím, přitom ani nemusíme příliš zohledňovat. Dcera popraveného Jana Hurtíka Vlasta Hurtíková totiž po válce vypověděla, že gestapáci se poté, co zatklí Trlicu, neustále vyptávali na nějakého dr. Nováka, což bylo krycí jméno JUDr. Turka. Z toho vyplývá, že gestapáci už předem věděli, na koho asi mohou na lhotských pasekách narazit.⁶³

Situace byla vážná, ale ještě nebylo vše úplně ztraceno. Jan Hurtík byl pozván na 8. 10. 1941 k výslechu na gestapo ve Vsetíně. Byl tam konfrontován s Trlicou, který „byl srdnatý a nic nevyzradil“. Pak však došlo ke katastrofě. Někdo vyrazil gestapu, že letáky se tiskly na Velké Lhotě u Hurtíků. Dne 10. října 1941 odpoledne asi kolem 15. hodiny došli k Hurtíkům 3 gestapáci s jedním protektorátním četníkem. Gestapáci začali na Jana Hurtíka řvát, proč jim neřekl pravdu a že si to s ním vyřídí až ve Vsetíně. Chtěli vědět, kde je ukrytý psací a rozmnožovací stroj. Když jim Hurtík nic neřekl, nařídili mu, aby je vzal na půdu. Tam si odměřili kroky a našli důmyslnou skrýš, kterou dělal Hurtíkův soused Jan Melichařík. Gestapáci šli na jisto. Po válce to potvrdily výpovědi pozůstalých členů rodiny Hurtikovy.⁶⁴

Odkud se gestapo dozvědělo o skrýši, není úplně jasné. Skutečný udavač asi už zůstane neodhalen.⁶⁵ Je samozřejmě možné, že prozrazení skrýše si gestapáci na Trlicovi či Zezulčíkovi vynutili mučením, ale oba by si prozrazením této okolnosti velmi uškodili. Josef Trlica by tím navíc ohrozil i svou ženu, neboť rozmnožovací technika patřila z poloviny jeho manželce. Ta byla zatčena 14. října 1941 dopoledne ve Vsetíně, kam byla pozvána pod záminkou, že s ní chce mluvit její manžel. Ale už nikdy se s ním nesešla.⁶⁶

Téhož dne jako Amálie Trlicová byli vsetínským gestapem zatčeni také dva komunisté z Novojičínska: Čeněk Hanzelka z Mořkova a Josef Frýdl z Hodslavic. Druhý z dvojice přežil věznění v Mauthausenu a Dachau a po válce podal cenné svědectví o metodách, které vsetínského gestapo používalo. Gestapáci v počtu 4 úředníků pod vedením Schiefermüllera si pro Frýdla přišli do továrny Hückel dopoledne